

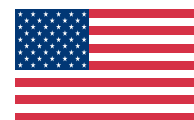
ВОДИЧ

за новинаре и грађане
кроз судске поступке ●

Република Србија
Врховни суд

oebs Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

ВОДИЧ ЗА НОВИНАРЕ И ГРАЂАНЕ КРОЗ СУДСКЕ ПОСТУПКЕ

Уреднице:

Иванка Оленик
Ивана Рамадановић

Издавач:

Мисија ОЕБС-а у Србији

Аутори:

др Бојана Станковић
Бојана Чогурић
Сенка Влатковић Одавић
Вук Јеремић

Лектура:

Јасмина Алибеговић

Графичко обликовање:

Милица Дервишевић

Тираж:

300 примерака

Штампа:

Јовшић принтинг центар доо

Београд, 2024. године

Напомена: Ова публикација је настала као део заједничког пројекта Мисије ОЕБС-а у Србији, Министарства правде САД и Врховног суда Републике Србије. Ставови изречени у књизи припадају искључиво ауторима и њиховим сарадницима и не представљају нужно званичан став Мисије ОЕБС-а у Србији, Министарства правде САД и Врховног суда Републике Србије.

Сви појмови који су у анализи употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

Садржај

ОДНОС СУДОВА И МЕДИЈА	5
Улога судова	5
Улога медија	6
КОНТАКТ СА СУДОВИМА	7
1. Ко даје информације?	7
2. На који начин се долази до информације?	7
ПРВИ ДЕО	11
КРИВИЧНИ ПОСТУПАК	11
Значење најважнијих израза у кривичном поступку:	12
2. Претпоставка невиности у кривичном поступку	13
3. Предистражни поступак	14
4. Истрага	15
5. Мере за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка	16
6. Оптужење и поступак судске контроле оптужнице	18
7. Припремно рочиште	19
8. Главни претрес	19
Јавност	19
Ток главног претреса (суђење)	20
Прекид и одлагање главног претреса	22
9. Заштита сведока и оштећених у кривичном поступку	23
10. Пресуде и објављивање пресуде	24
11. Условни отпуст	26
12. Другостепени кривични поступак	26
13. Најчешће грешке приликом извештавања медија о кривичним поступцима	28

ДРУГИ ДЕО	31
ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК	31
1. Парнични поступак је поступак за решавање спорова из породичних, радних, привредних и других грађанскоправних односа	31
2. Покретање парничног поступка	32
3. Ток парнице	32
Припремно рочиште:	33
Главна расправа:	34
Искључење јавности	35
Јавност у парничном поступку	36
4. Другостепени парнични поступак	37
ТРЕЋИ ДЕО	39
ВОДИЧ ЗА НОВИНАРСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ	39
Истинитост	39
Чињенице/нагађање	41
Лични интерес	43
Претпоставка невиности	45
Узнемирујући садржај	48
Достојанство жртава	50
Прећуткивање чињеница	51
Коментарисање судских одлука	53

● ОДНОС СУДОВА И МЕДИЈА

Независно правосуђе и слободни медији су, вероватно, два водећа фактора и темеља сваког система владавине права и демократије. Због улоге коју имају у друштву, представљају и главне факторе за унапређивање друштвених, политичких и економских прилика у држави.

Међутим, није довољно да Устав предвиди слободу медија и право на истиниту, потпуну и благовремену обавештеност свих о питањима од јавног значаја, те да средства јавног обавештавања обавезе да то поштују. Такође, није довољно да Устав судску власт прогласи независном, а судијама да моћ да су независни и суде само на основу Устава и закона. И најмање одступање, а у пракси на жалост и више од тога, за последицу има нарушавање поверења јавности, у правосуђе пре свега, а онда и озбиљно подривање система владавине права, што све неизбежно води ка урушавању демократског друштва коме сви тежимо.

Улога судова

Судовима је дата врло битна улога - да штите појединце (одлучују о правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка). Овлашћења поверена судијама задиру у саму суштину живота људи. У очима јавности је поступање судова и судија од суштинског значаја за стицање поверења у судове. Стога, судије треба да обезбеде да њихова стручност у обављању својих дужности буде очигледна.

Судије су ту у специфичном положају у односу на друге две гране власти јер, за разлику од њих, имају ограничене могућности да сопственим ангажовањем (у јавном простору) буду видљиве јавности. Судија не сме да коментарише своје одлуке нити предмете у којима поступа. У пракси се комуникација судова и јавности најчешће описује кроз флоскулу да „судија прича кроз своје пресуде”.

Истина, право јавности на информацију је основно начело и подразумева да судије, пре свега, морају да одговоре на оправдана очекивања јавности кроз своје јасно образложене одлуке, а затим и додатно објасне и појасне значај својих одлука.

Спровођење права и правде само по себи није довољно, уколико не постоји потпуни увид или изостане право разумевање. Судови имају дужност да ефикасно представе

своју друштвену улогу и рад, како би јавност могла да стекне увид на који начин се примењују закони и дели правда.

Комуникација са медијима је неопходна, не само да би се обезбедило право свих на информисаност, већ и да би се активно спречиле произвољне спекулације (намењене искључиво сензационализму) и даље ширење дезинформационих кампања које су, на жалост, постале свакодневица.

Ако занемаримо оне који ставове о правосуђу граде на основу личних искустава, низак степен поверења које грађани имају у правосуђе се може објаснити и непрофесионалним извештавањем (у чему предњачи повреда претпоставке невиности).

Чак и кад је извештавање професионално, фокус је на примерима лоше праксе и тон је по правилу негативан. Извештавања о позитивним примерима готово да нема.

Улога медија

Приручник је осмишљен као свеобухватан и практичан инструмент који покрива низ питања релевантних за разумевање судских поступака и улоге судова и судија, као и за комуникацију судова са јавношћу, а пре свега са медијима. Управо је право-времено, истинито и свеобухватно извештавање начин да се допринесе бољем разумевању, већој транспарентности и уопштено комуникацији судова са јавношћу. И не само обавештавање већ и едукација. Кроз истраживачко новинарство или креирањем атмосфере у друштву која не подржава криминални систем вредности, медији могу имати значајну улогу у борби против корупције и разних облика криминалитета. На крају, не треба занемарити ни могућност медија да самостално или анимирањем јавности покрену или подрже иницијативе које за крајњи циљ имају унапређење рада и независност правосуђа.

● КОНТАКТ СА СУДОВИМА

У циљу обезбеђивања објективног, правовременог и тачног обавештавања јавности о раду суда и судским поступцима, судови обезбеђују адекватан приступ медијима у вези са информацијама о поступцима који се воде у суду водећи рачуна о интересима поступка, приватности и безбедности учесника у поступку.

Новинарима су, у том циљу, на располагању сви канали информисања и комуникације са судовима – усмени, штампани и електронски:

1. Ко даје информације?

Обавештења о раду суда и појединим предметима даје председник суда, лице задужено за информисање јавности (портпарол) или посебна служба за информисање.

За поступање по захтеву за слободан приступ информацијама од јавног значаја надлежан је руководилац органа - председник суда, уколико није одређено неко друго лице у оквиру суда. Годишњим распоредом послова суда, председник суда именује овлашћено лице за поступање по захтевима за приступ информацијама од јавног значаја. Ова информација је доступна на сајту суда.

2. На који начин се долази до информације?

Непосредан приступ суду

Обавештење о времену, месту и предмету суђења мора бити објављено на видном месту испред просторије у којој ће се суђење одржати, док распоред суђења за која је јавност заинтересована треба објавити на сајту суда или на други погодан начин (путем имејла или другог средства комуникације портпарола са представницима медија).

Већина суђења је отворена за јавност и медије, осим уколико је у складу са законом искључена јавност. За суђење за које постоји веће интересовање јавности, судска управа треба да обезбеди просторију која може да прими већи број лица. О равномерној заступљености представника различитих медија на суђењима стара се председник суда.

Представници медија могу пратити суђења из просторије за прес конференције - медија центра, уколико суд има на располагању посебне просторије за ту сврху.

Фотографисање, аудио и видео снимање

Фотографисање, аудио и видео снимање у згради суда може се обавити само уз претходно прибављено писано одобрење председника суда.

Фотографисање, аудио и видео снимање самог тока суђења у циљу јавног приказивања снимка могуће је, по одобрењу председника суда, уз сагласност председника већа, судије и писаног пристанка странака и учесника снимљене радње, с тим што треба водити рачуна о интересовању јавности, интересу поступка, приватности и безбедности учесника у поступку.

Одобрено фотографисање, аудио и видео снимање у судници обављаће се под надзором судије, на начин који обезбеђује несметан ток суђења и ред у судници.

Комуникација са портпаролом суда

Новинари се могу обратити портпаролу суда путем имејла или телефона. Одговор на конкретно питање, портпарол даје новинару пошто се претходно консултује са председником суда или поступајућим судијом како би се уверио да питање и одговор не угрожавају ток суђења, односно да садржина одговора представља дозвољену информацију о предмету који је у току.

Медији се могу информисати о суђењима за која постоји интерес јавности и на основу писаних саопштења које портпарол сачињава и објављује на сајту суда.

Комуникација са судијама

Судија не сме да коментарише своје одлуке нити предмете у којима поступа. Постоје само одређене информације (на пример, о самом току кривичног поступка, разлогу одлагања главног претреса, доказним радњама које ће се извести на главном претресу и слично) о предметима који су у току и које је дозвољено поделити са новинарима. Процену врши поступајући судија. Након што процени да ли се новинарско питање односи на информације које може да да, он ће то и учинити преко портпарола суда.

Судија сме и треба да комуницира с медијима или да се на други начин обрати јавности у вези са актуелним судским и правним темама. Судије могу и у најбољој су

позицији да едукују јавност о улози судства, независности судства, функционисању правосуђа како би и на тај начин повећали разумевање и подигле углед судијског посла и судства међу грађанима.

Приступ сајту суда

На сајту суда могу се пронаћи следеће информације:

- + распоред суђења за која постоји интерес јавности, када су заказана припремна рочишта, главни претреси и рочишта за главну расправу, суднице у којима се рочишта одржавају и време почетка истих;
- + саопштења о току суђења у појединим предметима, о одлукама које су донете како пре почетка суђења и за време трајања суђења (потврђивање оптужнице, одређивање притвора, полагање јемства, привремене мере...), тако и о донетим пресудама;
- + контакт портпарола или управе суда (имејл адреса и број телефона);
- + информатор са основним подацима о раду суда. Информатор најчешће садржи следеће: назив и седиште суда, годишњи распоред послова, контакт информације (телефон, факс, интернет страницу и адресу електронске поште), имена руководиоца судске управе, податке о радном времену суда и његових служби, имена и контакте лица овлашћених за пријем, обавештавање странака и поступање по притужбама;
- + базу судских одлука у правноснажно окончаним поступцима у предметима за које постоји интерес јавности;
- + податке ко је овлашћен за поступање по захтевима за остваривање права на приступ информацијама од јавног значаја.

Захтев за слободан приступ информацијама од јавног значаја

Информације од јавног значаја су информације којима, поред осталих државних органа, може располагати суд, а односе се на све оно о чему јавност има оправдан интерес да зна.

Суд може ускратити приступ некој информацији ако би тиме:

- утицао на спречавање, откривање или оптужење за кривично дело;
- утицао на вођење предистражног судског или другог поступка, као и правично суђење;
- утицао на извршење пресуде или спровођење казне;

- учинио доступним информацију или документ који је одређен као тајни податак или пословна или професионална тајна;
- дао податак добијен у поступку заступања за чије објављивање заступани није дао одобрење (у складу са законом којим се уређује рад Правобранилаштва);

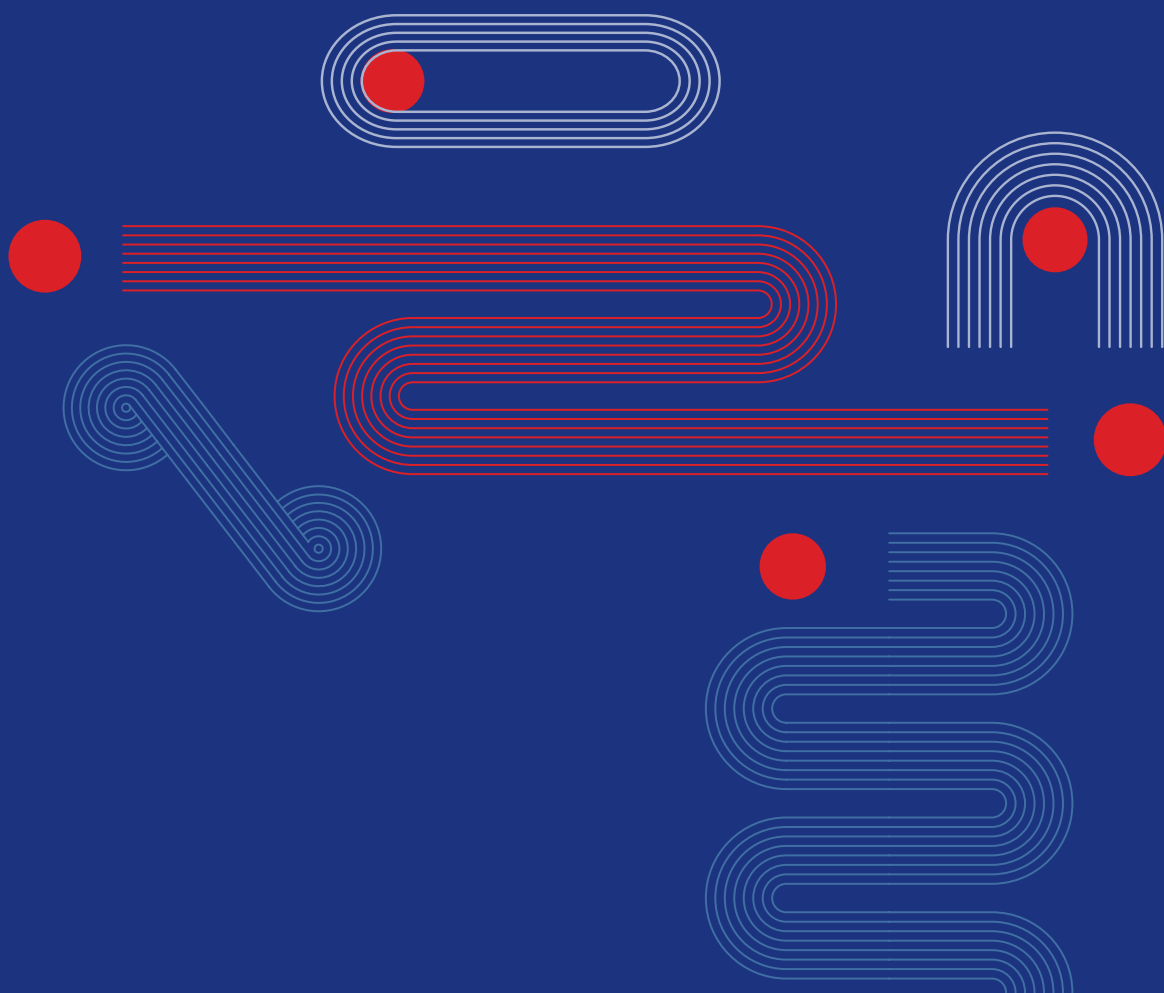
Суд не мора да одговори тражиоцу ако се ради о информацији која је већ објављена и јавно доступна. Информација од јавног значаја тражи се подношењем писменог захтева са што прецизнијим описом информације која се тражи.

Захтев се подноси попуњавањем формулара - Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности (poverenik.rs).

- Подносилац захтева може изјавити жалбу Поверенику за информације од јавног значаја, уколико суд не достави тражене информације.

ПРВИ ДЕО

Водич кроз кривични поступак

Кривични поступак

Шематски приказ тока кривичног поступка и значење најважнијих израза у кривичном поступку

РЕДОВНИ КРИВИЧНИ ПОСТУПАК КРИВИЧНА ДЕЛА ЗА КОЈА ЈЕ ЗАПРЕЂЕНА КАЗНА ЗАТВОРА ПРЕКО ОСАМ ГОДИНА	СКРАЂЕНИ КРИВИЧНИ ПОСТУПАК КРИВИЧНА ДЕЛА ЗА КОЈА ЈЕ ЗАПРЕЂЕНА КАЗНА ЗАТВОРА ДО ОСАМ ГОДИНА
ПРЕДИСТРАЖНИ ПОСТУПАК – ПОЛИЦИЈА И ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ	ПРЕДИСТРАЖНИ ПОСТУПАК – ПОЛИЦИЈА И ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ
ИСТРАГА - НАРЕДБА О СПРОВОЂЕЊУ ИСТРАГЕ	СПРОВОЂЕЊЕ ДОКАЗНИХ РАДЊИ
ОПТУЖНИЦА	ОПТУЖНИ ПРЕДЛОГ
СУДСКА КОНТРОЛА ОПТУЖНИЦЕ - КРИВИЧНО ВАНРАСПРАВНО ВЕЂЕ	ПРЕИСПИТИВАЊЕ ОПТУЖНОГ ПРЕДЛОГА - СУДИЈА ПОЈЕДИНАЦ
ПРИПРЕМНО РОЧИШТЕ (ОБАВЕЗНО ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ЗА КОЈА ЈЕ ЗАПРЕЂЕНА КАЗНА ЗАТВОРА ПРЕКО 12 ГОДИНА)	ЗАКАЗИВАЊЕ ГЛАВНОГ ПРЕТРЕСА ИЛИ РОЧИШТА ЗА ИЗРИЦАЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА
ГЛАВНИ ПРЕТРЕС	ГЛАВНИ ПРЕТРЕС
ПРЕСУДА (рок за жалбу 15 дана)	ПРЕСУДА (рок за жалбу 8 дана)

● Значење најважнијих израза у кривичном поступку:

1. **„осумњичени“** је особа против које се, због постојања основа сумње да је учинила кривично дело, води истрага;

2. **„окривљени“** је особа против које је подигнута оптужница која још није потврђена, оптужни или предлог за изрицање мера безбедности, односно израз који служи као општи назив за осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног;

3. **„ошћужени“** је особа против које је оптужница потврђена, поднет оптужни предлог или приватна тужба;

4. **„осуђени“** је особа за коју је правноснажном одлуком суда утврђено да је учинила кривичног дела, осим ако се на основу одредаба Кривичног законика сматра неосуђиваном;

5. **„шћужилац“** је општи назив који се користи за јавног тужиоца, за приватног тужиоца и оштећеног као тужиоца;

6. **„јавни шћужилац“** је назив за тужиоце било да су Врховни тужилац, главни тужиоци или јавни тужиоци како их закон прецизно назива;

7. **„приватни шћужилац“** је лице које је поднело приватну тужбу због кривичног дела за које је законом прописано кривично гоњење по приватној тужби;

8. **„ошћећени као шћужилац“** је лице које је преузело кривично гоњење од јавног тужиоца;

9. **„сћранка“** је тужилац и окривљени;

10. **„ошћужба“** је оптужница, оптужни предлог, приватна тужба и предлог за изрицање мере безбедности, односно израз који служи као општи назив за акт тужиоца којим се нека особа терети да је извршила кривично дело или противправно дело одређено у закону као кривично дело;

11. **„ошћећени“** је лице чије је лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено;

12. „*їосїуїак*“ је предистражни поступак и кривични поступак;

13. „*орїан їосїуїка*“ је јавни тужилац, суд или други државни орган пред којим се води поступак (најчешће полиција);

14. „*лишење слободe*“ је хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се урачунава у притвор;

15. „*задржавање*“ је лишење слободe лица које је ухапшено, као и осумњиченог, ради саслушања и може трајати најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив;

16. „*їриївор*“ је мера за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка, јер притвор није казна;

17. **ЗКП** - Закон о кривичном поступку.

● 2. Претпоставка невиности у кривичном поступку

Претпоставка невиности је уставом и законом загарантовано право окривљеног и међународноправни општеприхваћени стандард у савременом кривичном поступку. Сматра се најважнијим начелом кривичног поступка у демократском друштву који „описује однос државе према грађанима“. Она је тековина цивилизацијског друштва и правне државе, а први пут је дефинисана у Декларацији о правима човека и грађанина. Прокламована је Уставом Републике Србије, Закоником о кривичном поступку и међународним правним актима и саставни је елемент права на правично суђење прокламовано чланом 6, став 2 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Законик о кривичном поступку прописује да је свако невин док се његова кривица за кривично дело не утврди правноснажном одлуком. Истим чланом се успоставља дужност државних и других органа и организација, средстава јавног обавештавања, удружења и јавних личности да се придржавају претпоставке невиности и да својим јавним изјавама о окривљеном, кривичном делу и поступку не повређују права окривљеног.

Претпоставка невиности је, дакле, право окривљеног да се у поступку третира као невин, све док се правноснажном пресудом не утврди супротно. Претпоставка невиности значи да је терет доказивања на тужиоцу. Окривљени не доказује невиност него тужилац доказује његову кривицу.

У складу са израженим ставовима Европског суда за људска права претпоставка невиности се не односи само на кривични поступак већ се протеже и на друге поступке, те се право на претпоставку невиности мора у подједнакој мери поштовати и у другим поступцима, као и у грађанској парници, ако су питања која се постављају у тим одлукама повезана са кривичним поступком у коме је подносилац оптужен и његова су последица.

Учестали текстови у медијима, изјаве јавних личности и представника извршне и законодавне власти у којима се, без правноснажне пресуде, грађани окарактеришу као учиниоци кривичних дела су најочигледнији примери кршења претпоставке невиности и непоштовање дужности прописане Закоником о кривичном поступку. Окривљени није „убица“, није „лопов“, није „силоваатељ“ нити је „преварант“. Окривљени је основано сумњив да је извршио кривично дело убиства, кривично дело крађе, кривично дело силовање, кривично дело преваре.

● 3. Предистражни поступак

Предистражни поступак је фаза која претходи кривичном поступку и која отпочиње сазнањем јавног тужиоца за кривично дело и учиниоца. Јавни тужилац руководи предистражним поступком и предузима, сам или (у пракси најчешће) преко полиције, потребне радње у циљу откривања кривичног дела, проналажења осумњичених, откривања или обезбеђења трагова кривичног дела и предмета који могу послужити као доказ.

У циљу испуњења ове дужности, полиција може прикупљати обавештења од грађана, вршити потребан преглед превозних средстава, путника и пртљага, расписивати потрагу за лицем и предметима за којима се трага, прегледати одређене објекте и просторије државних органа, предузећа и других правних лица, вршити увид у њихову документацију и, по потреби, предузимати друге потребне мере и радње које би могле бити од користи за успешно вођење кривичног поступка (и истраге и суђења).

Јавни тужилац и полиција предузимају и доказне радње попут увиђаја и реконструкције, претресања стана и других просторија, привременог одузимања предмета, прибављања евиденција остварене телефонске комуникације. По потреби, јавни тужилац предлаже да се спроведу посебне доказне радње: тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претраживање података, контролисана испорука и прикривени иследник. Тужилац може то да предложи само за одређена кривична дела и под законом одређеним условима.

У овој фази, јавни тужилац и полиција не дају информације о предузимању оперативних или доказних радњи, док су информације о посебним доказним радњама, предлагању, одлучивању и њиховом спровођењу, законом изричито одређене као тајни подаци у кривичном поступку. Свака информација која се неовлашћено објави у медијима о предузетим радњама или учиниоцу у предистражном поступку може ометати и нашкодити спровођењу кривичног поступка. Уколико постоји интерес јавности, полиција може саопштити да је дошло до хапшења или задржавања лица (наводећи њихове иницијале или друге податке којима се не открива њихов идентитет попут држављанства или њиховог радног места), о акцији која је у току или о кривичним делима за које постоји сумња да су извршена.

● 4. Истрага

Јавни тужилац руководи истрагом и покреће је доношењем наредбе о спровођењу истраге. Основна сврха је прикупљање и обезбеђење доказа када постоје основи сумње да је извршено кривично дело које се гони по службеној дужности.

У фази истраге, јавни тужилац предузима доказне радње попут саслушања окривљеног, испитивања сведока, претресања стана и других просторија, наређивања вештачења из различитих стручних области и друге радње прописане Закоником о кривичном поступку.

У току истраге, улога суда се своди на судију за претходни поступак који у овој фази има ограничена овлашћења, а посебно је значајно његово овлашћење да одлучује о мерама за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка, попут притвора.

Након спроведене истраге, јавни тужилац може одлучити да подигне оптужницу, обустави истрагу или прекине истрагу.

Истрага није јавна већ има страначки карактер, што значи да се доказне радње у истрази предузимају у присуству странака и учесника у поступку. Закоником о кривичном поступку, у одређеним случајевима, прописана је и дужност чувања тајне.

У овој фази, јавни тужилац обавештава јавност о предузетим радњама у истрази, о предлозима за одређивање мера за обезбеђење присуства окривљеног, као и одлукама које доноси у овој фази (о прекиду истраге, проширењу или допуни истраге, обустави истраге и сл.). Тужилац то чини преко особе задужене за медије, најчешће портпарола или путем писаних саопштења на интернет страници надлежног јавног тужилаштва. У поступцима за која је заинтересована јавност, јавна тужилаштва треба (или могу) да учине доступним следеће информације:

- › за које кривично дело се води поступак;
- › да ли је окривљени изнео своју одбрану и на који начин се окривљени бранио приликом његовог саслушања; и
- › да ли је, и из којих разлога, предложено одређивање притвора или неке друге блаже мере према окривљеном.

У фази истраге, уколико идентитет окривљеног није познат јавности (када се ради о јавној личности), саопштавају се само његови иницијали.

Осим тога, јавно тужилаштво, дужно је да поступа по захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја које могу упутити представници медија и грађани, како у погледу добијања одређене информације тако и у вези достављања докумената које тужилаштво поседује.

● 5. Мере за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка

Ове мере су предвиђене како би се обезбедило да окривљени присуствује и не омета вођење истраге и суђења, а укључују: позив, довођење, забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посећивања одређених места, забрана напуштања боравишта, јемство, забрана напуштања стана и притвор.

Према лицу које је ухапшено или саслушано у полицији у својству осумњиченог, може се одредити задржавање у трајању до 48 часова од часа хапшења, односно

одазивања на позив. Након тога, када се осумњичени спроведе код јавног тужиоца на саслушање, јавни тужилац може ставити предлог за одређивање притвора или блаже мере према осумњиченом. Иако је последња опција за којом би требало посе-зати, у пракси је то најчешће предлог за одређивање притвора.

О предлогу за одређивање притвора и продужењу притвора у истрази одлучује судија за претходни поступак или веће (по жалби).

Одређивање притвора према окривљеном је јавна информација коју судови могу/ треба да учине доступном одмах након доношења одлуке о притвору.

Суд је искључиво надлежан за примену мера током читавог поступка (изузев позива и довођења које је у надлежности и јавног тужиоца). До потврђивања оптужнице, судија не може по службеној дужности одредити притвор, везан је предлогом јавног тужиоца како у погледу иницијативе да се притвор одреди тако и у погледу закон-ских разлога за притвор. Судија у овој фази има обавезу да притвор сведе на нај-мању могућу меру и да га не примењује уколико се иста сврха може остварити бла-жим мерама: забрана напуштања стана, напуштања боравишта и др. Дакле, судија по предлогу јавног тужиоца може одредити блажу меру у складу са предложеним раз-лозима за притвор.

Притвор је крајња мера која се примењује изузетно и искључиво када се само њом може обезбедити присуство окривљеног или несметано вођење кривичног поступка. Притвор није казна нити треба да представља одговор на тежину кривичног дела за које се окривљени терети.

Услови за одређивање притвора су изричито предвиђени законом.

Притвор у истрази може најдуже трајати шест месеци, а након оптужења може нај-дуже трајати до упућивања окривљеног у установу за извршавање казне. Притвор ће се укинути чим престану разлози на основу којих је био одређен. На пример, уколико је притвор одређен због постојања опасности да ће окривљени ометати истрагу ути-цањем на сведоке, када се испитају сведоци притвор се мора укинути.

● 6. Оптуђење и поступак судске контроле оптужнице

Јавни тужилац подиже оптужницу или оптужни предлог и доставља суду када докази прикупљени током истраге или путем доказних радњи потврђују оправдану сумњу да је одређено лице учинило кривично дело. Суд преузима руковођење кривичним поступком и упознаје се са предметом оптужбе и доказима од тренутка кад је суду достављена оптужница или оптужни предлог.

Кривично ванпретресно веће је надлежно да спроводи контролу оптужнице. Уколико оптужница није прописно састављена, веће ће је вратити тужиоцу да у року од три дана исправи њене недостатке, под претњом последица пропуштања.

Када је оптужница прописно састављена, доставиће се окривљеном и браниоцу који имају право на одговор у року од 8 дана од њеног достављања. Веће је дужно да, и уколико одговор није поднет, преиспитује оптужницу у року од 15 дана од истека рока за подношење одговора на оптужницу. Седница већа није јавна. У поступку испитивања оптужнице веће може донети следеће одлуке:

1. решење о ненадлежности суда;
2. наредбу да се истрага допуни, односно спроведе;
3. решење о издвајању незаконитих доказа;
4. решење о обустави поступка;
5. решење о одбијању оптужбе;
6. решење о одбачају оптужнице;
7. решење о потврђивању оптужнице.

У фази судске контроле оптужнице, тужилац има могућност да поднету оптужницу више пута исправи и измени, како у погледу чињеничног стања тако и у погледу правне квалификације дела. Оптужница, која је правноснажно потврђена је једино релевантна за даљи ток поступка и коначну одлуку суда.

Због наведеног, судови у највећем броју случајева, тек након потврђивања, оптужницу (у анонимизираном облику) достављају заинтересованим особама и новинарима у поступку и под условима које предвиђа Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја. Суд може, изузетно, да ускрати достављање оптужнице

новинарима и заинтересованима (на пример, уколико постоји предлог да се искључи јавност са главног претреса или је јавност већ искључена на главном претресу).

● 7. Припремно рочиште

Припремно рочиште се одржава пред председником већа које ће водити суђење, без присуства јавности. Припремно рочиште је обавезно ако се води кривични поступак због кривичног дела за које је прописана казна затвора преко дванаест година.

На припремном рочишту се странке изјашњавају о предмету оптужбе, образлажу се докази који ће бити изведени на главном претресу и предлажу нови докази, утврђују се чињенична и правна питања која ће бити предмет расправљања на главном претресу, одлучује се о споразуму о признању кривичног дела, о притвору и о обустави кривичног поступка, као и о другим питањима за која суд оцени да су од значаја за одржавање главног претреса. Главна улога припремног рочишта је да обезбеди што ефикаснији ток суђења. Председник већа ће упозорити странке, браниоца и оштећеног, да се неће извести они докази који су им били познати али их без оправданог разлога на припремном рочишту нису предложили. У поступцима за које је јавност заинтересована, суд може дати информације о томе да ли је припремно рочиште одржано, да ли је и када заказан главни претрес, као и да ли су евентуално донете одлуке попут пресуде о споразуму о признању кривичног дела, решења о притвору или решења о обустави кривичног поступка.

● 8. Главни претрес

Јавност

Главни претрес је јаван. Изузетно, од отварања заседања па до завршетка главног претреса, веће може по службеној дужности или на предлог странке или браниоца, али увек након њиховог изјашњења, искључити јавност за цео главни претрес или за један његов део, ако је то потребно ради заштите:

1. интереса националне безбедности;
2. јавног реда и морала;

3. интереса малолетника;

4. приватности учесника у поступку.

Решење већа о искључењу јавности мора бити образложено и јавно објављено. Ако је јавност на главном претресу била искључена, изрека пресуде ће се увек прочитати у присуству јавности, док ће судско веће одлучити да ли ће искључити јавност приликом објављивања образложења пресуде.

Искључење јавности не односи се на странке и учеснике у поступку (браниоца, оштећеног и његовог заступника и пуномоћника тужиоца). Осим тога, судско веће може дозволити да главном претресу на коме је јавност искључена присуствују поједина службена лица, научни, стручни и јавни радници, а на захтев оптуженог може то дозволити његовом брачном или ванбрачном партнеру, блиским сродницима.

Председник већа ће упозорити особе које присуствују главном претресу на коме је јавност искључена, да су дужни да чувају као тајну све оно што су на претресу сазнали и нагласиће им да одавање тајне представља кривично дело.

Изношење информација, доводи не само до кривичне одговорности особа које би пренеле информацију са главног претреса, већ повећава ризик од непоузданог информисања јавности и шпекулисања информацијама, које суд не може ни да потврди нити да демантује, због обавезе чувања тајне. Ако би медији добили информације са главног претреса који је затворен за јавност, дужни су да се уздрже од таквог извештавања, док основне информације о току и фазама поступка треба да затраже од суда.

Ток главног претреса (суђење)

Председник већа отвара заседање, објављује састав већа и предмет главног претреса, утврђује да ли су дошла сва позвана лица, да ли су лица која нису дошла уредно позвана и да ли су свој изостанак оправдала. У одсуству лица без којих се главни претрес не може одржати, суд ће решењем одложити одржавање претреса. У супротном, решењем ће одредити да се главни претрес одржи, чиме претрес формално почиње.

Председник већа најпре позива оптуженог да изнесе личне податке да би се уверио у његову истоветност, као и да се изјасни о својој ранијој осуђиваности ако то није учинио на припремном рочишту, а упозориће и поучиће окривљеног и оштећеног на њихова законска права и дужности.

Након тога се излаже оптужба, по правилу, тако што тужилац чита оптужницу, али председник већа може уместо тога дозволити тужиоцу да усмено изложи садржај оптужбе. Оштећени може поднети имовински захтев за штету која му је причињена кривичним делом.

Након што тужилац изнесе оптужбу, председник судског већа ће упитати оптуженог:

- 1. да ли је оптужбу разумео. Ако се увери да је није разумео, поново ће му изложити њену садржину на начин који је за оптуженог најразумљивији;**
- 2. да ли жели да се изјасни о оптужби и о имовинскоправном захтеву ако је поднесен;**
- 3. да ли признаје да је учинио кривично дело за које је оптужен. Ако се судија увери да оптужени није разумео шта значи признање, објасниће му значење и последице признања кривичног дела на начин који је за оптуженог најразумљивији.**

Оптужени није дужан да се изјасни о оптужби и да одговара на постављена питања.

После излагања оптужбе и изјашњавања оптуженог, председник судског већа позваће тужиоца, а потом браниоца или оптуженог који се брани сам, да изнесу уводна излагања. Уводна излагања морају бити сажета и односити се само на чињенице које ће бити предмет доказивања, на доказе које ће странка извести и на правна питања о којима ће расправљати.

Након уводних излагања, председник већа објављује почетак доказног поступка. У доказном поступку се изводе докази о чињеницама које су предмет доказивања. После саслушања оптуженог, председник већа одређује време у којем се најпре изводе докази које предложи тужилац, потом докази које предложи одбрана. Након тога изводе се докази које је, када за то постоји потреба, одредило судско веће по службеној дужности, а затим и докази који могу утицати на врсту и меру кривичне санкције. Ако постоје оправдани разлози председник већа може одредити другачији редослед и продужити време за извођење доказа.

После извођења последњег доказа председник већа упитаће странке, браниоца и оштећеног да ли имају предлоге за допуну доказног поступка. Ако нико не предложи допуну доказног поступка или предлог буде одбијен, а веће не одреди извођење доказа, председник већа ће објавити да је доказни поступак завршен.

Тужилац може у току главног претреса, ако оцени да изведени докази указују да је чињенично стање другачије од оног изнетог у оптужници, изменити оптужницу или предложити да се главни претрес прекине ради припремања нове оптужнице. Ако се у току главног претреса открије раније учињено кривично дело оптуженог, веће ће по оптужници овлашћеног тужиоца, која може бити и усмено изнесена, проширити главни претрес и на то дело, или одлучити да се за то кривично дело посебно суди.

После објављивања да је доказни поступак завршен, председник судског већа даје завршну реч тужиоцу, потом оштећеном или његовом пуномоћнику, после њега браниоцу, а на крају оптуженом.

Ако веће после завршних речи не одлучи да настави доказни поступак, председник већа објавиће да је главни претрес завршен, веће ће се повући на већање и гласање ради доношења одлуке.

У фази главног претреса, суд може давати информације и обавештавати јавност о предузетим доказним радњама, току главног претреса и о одлукама донетим у току главног претреса. Суд је дужан и да поступа по захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја и грађанима и представницима медија доставља правноснажне одлуке суда у анонимизираним облику. Анонимизирати одлуку значи изоставити из ње све личне податке, на пример, имена и презимена, пребивалиште, ЈМБГ. Изузетно, под условима које прописује овај закон, суд може ускратити достављање одлуке суда.

Након што главни претрес отпочне, судија више нема обавезу да прикрива идентитет окривљеног, али мора да води рачуна о приватности других учесника у поступку, а нарочито малолетних особа или посебно осетљивих и заштићених сведока.

Прекид и одлагање главног претреса

Главни претрес би, по правилу, требао да се одржава непрекидно током радног времена једног или више узастопних радних дана. Међутим, то у пракси најчешће није случај. Уколико нису испуњене процесне претпоставке за одржавање главног претреса, суд ће донети решење да се главни претрес не одржи. Осим тога, председник већа може прекинути и одложити главни претрес.

У зависности од разлога, ЗКП предвиђа рокове за одлагање претреса.

Ако је након одлагања претреса дошло до измене састава већа, главни претрес мора почети изнова. Међутим, то не значи нужно да ће се сви већ изведени докази

изводити изнова. Судија може одлучити да се сведоци и вештаци не испитују поново него да се изврши увид у записнике о њиховим исказима са ранијег главног претреса, да председник већа укратко изнесе садржину тих изјава или их прочита.

Ако се главни претрес држи пред другим председником већа, главни претрес мора почети изнова и сви докази морају бити поново изведени, али веће може због протеча времена, заштите сведока или других важних разлога решењем одлучити да се сведоци и вештаци не испитују поново него да се изврши увид у њихове исказе.

Судија је дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права, која би довела до тога да се поступак одуговлачи. Интереси да се поступак одуговлачи могу бити различити и најчешће су на страни окривљеног, али не и искључиво. Одуговлачење поступка се може вршити, на пример, подношењем бројних захтева за изузеће судије и председника суда, честог опозивања или отказивања пуномоћја за заступање, , изостајања са главног претреса до нарушавања реда у судници. Законик о кривичном поступку прописује механизме које судско веће може да примени у тим случајевима, попут тога да изрекне опомену, новчану казну, удаљење из суднице, искључење из поступка, разрешење браниоца и друге.

● 9. Заштита сведока и оштећених у кривичном поступку

Статус *посебно осетљивог сведока* се може добити на захтев странака, самог сведока или то може суд да одреди по службеној дужности.

Приликом испитивања посебно осетљивог сведока, суд ће одступити од општих правила испитивања сведока и предузети све потребне мере у циљу избегавања наступања штетних последица по личност, телесно и душевно стање сведока. Посебно осетљивом сведоку се питања постављају само преко судије и он се, по правилу, не суочава са окривљеним (осим ако се на захтев окривљеног то дозволи водећи рачуна о степену осетљивости сведока и о правима одбране). Испитивање посебно осетљивог сведока се може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица. Испитивање се може обавити у стану сведока или другој просторији, односно у овлашћеној институцији или преко видео линка, без присуства странака и других учесника у поступку, у просторији у којој се сведок налази.

Судија може искључити јавност са главног претреса на којем ће се обавити испитивање посебно осетљивог сведока само по општим условима за искључење јавности.

Ако постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи блиска лица изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима, суд може решењем о одређивању статуса *заштићеног сведока* одобрити једну или више мера посебне заштите.

Мере посебне заштите омогућавају да идентитет сведока није познат ни окривљеном ни његовом браниоцу. Мере посебне заштите ће донети суд, ако сматра да је сведоку или њему блиском лицу угрожен живот и слобода.

Судија ће упозорити све присутне да су дужни да чувају као тајну податке о заштићеном сведоку и њему блиским лицима и о другим околностима које могу довести до откривања његовог идентитета и да одавање тајне представља кривично дело.

Приликом извештавања о кривичним поступцима, у којима се испитују посебно осетљиви сведоци и заштићени сведоци, представници медија су дужни да, током трајања поступка али и након његовог окончања, воде рачуна да својим извештавањем не угрожавају приватност посебно осетљивог сведока и тајност идентитета заштићеног сведока.

У супротном, изношење таквих информација у јавност не само да доводи до тешких последица по личност и безбедност конкретног сведока, већ се учвршћује перцепција јавности да надлежни органи нису у стању да пруже заштиту сведоцима и на тај начин се друга лица обесхрабрују да сведоче у кривичним поступцима.

● 10. Пресуде и објављивање пресуде

Пресуда се изриче и објављује у име народа. Председник већа јавно чита изреку и укратко разлоге пресуде, у присуству странака, њихових законских заступника, пуномоћника и браниоца. Представници медија и друга заинтересована лица могу присуствовати објављивању пресуде.

Постоје три врсте пресуде које суд може донети:

1. **Огбијајућу пресуду**, ако је: а. тужилац од започињања до завршетка главног претреса одустао од оптужбе или је оштећени одустао од предлога за гоњење; б. оптужени за исто кривично дело већ правноснажно осуђен; в. оптужени актом амнестије или помиловања ослобођен од кривичног гоњења, или се гоњење не може предузети због застарелости или неке друге околности које трајно искључују кривично гоњење;
2. **Ослобађајућу пресуду**, ако: а. дело за које је оптужен по закону није кривично дело; б. није доказано да је оптужени учинио дело за које је оптужен;
3. **Осуђујућу пресуду** када је уверен у извесност чињеница којима се утврђује да је окривљени учинио кривично дело.

Пресуда се може односити само на особу која је оптужена и само за оно дело које је предмет оптужбе у поднесеној или на главном претресу измењеној или проширеној оптужници. Између оптужног акта и пресуде мора да постоји подударност чињеничног описа (што никако не значи и истоветност текста којим се чињенично стање описује). Са друге стране, суд није везан правном квалификацијом тужиоца, што значи да је може изменити уподобљавајући је утврђеном чињеничном стању.

ПРИМЕР: Тужилац у оптужници ставља на терет разбојничку крађу, а суд утврди да је била крађа, онда ће окривљени бити осуђен за обичну крађу.

Након окончања првостепеног поступка суд може доставити заинтересованим странама, поступајући по захтевима за приступ информацијама од јавног значаја, пресуду без личних података окривљеног, сведока и других учесника у поступку, и избрисати изјаве којима се нарушава њихова приватност и безбедност. Суд тако анонимизовану пресуду може објавити и на својој интернет страници. Ради постизања веће транспарентности и бољег разумевања рада суда, уз овакво објављивање пресуде, суд може језиком који је једноставнији и приступачнији, јавност додатно информисати и објаснити пресуду.

● 11. Условни отпуст

Осуђени који је издржао две трећине изречене казне затвора може се отпустити са издржавања казне, ако се у току издржавања казне поправио тако да се може очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена за које је изречена казна не учини ново кривично дело.

Осуђени подноси суду молбу за пуштање на условни отпуст. Пре доношења одлуке, судско веће ће затражити извештај од затвора у којем осуђени издржава казну о његовом владању и другим околностима које показују да ли је постигнута сврха кажњавања.

Када одлучује о условном отпусту, судско веће ће посебно имати у виду процену ризика од пуштања осуђеног, успешност у извршавању програма поступања, ранију осуђиваност, животне околности и очекивани утицај условног отпуста на осуђеног.

У решењу о условном отпусту веће може одредити да је осуђени дужан да испуни одређене обавезе предвиђене кривичним законом, а може одлучити и да осуђени за време условног отпуста буде под електронским надзором.

Поступајући по захтевима за приступ информацијама од јавног значаја суд доставља заинтересованим лицима копију решења којим је одбијена или усвојена молба за условни отпуст, у анонимизираном облику, посредно водећи рачуна да се анонимизирају подаци из извештаја завода у којем осуђени издржава казну затвора, а који се односе на његове односе са породицом и његове животне околности.

● 12. Другостепени кривични поступак

Против пресуде коју је суд донео у првом степену, може се изјавити жалба у року од 8 дана (у скраћеном поступку), односно 15 дана (у редовном поступку) од дана достављања пресуде.

Јавни тужилац, окривљени или његов бранилац могу изјавити жалбу због: 1) битне повреде одредаба кривичног поступка; 2) повреде кривичног закона; 3) погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања; и 4) одлуке о кривичним санкцијама. Оштећени и његов пуномоћник могу се жалити само на одлуку о трошковима кривичног поступка и одлуку о имовинскоправном захтеву.

Другостепени суд доноси одлуку о жалби у седници судског већа, коју најчешће чине троје судија.

Седница већа почиње извештајем судије известиоца о стању ствари у предмету у којем је донета пресуда и изјављена жалба. Ако седници већа присуствују странке и бранилац, судија известилац излаже садржај пресуде, а странке и бранилац у времену које одреди председник већа другостепеног суда износе наводе жалбе и одговора на жалбу. Веће може од странака и браниоца који су присутни на седници затражити потребна објашњења у вези са жалбом и одговором на жалбу. Странке и бранилац могу предложити да се ради допуне извештаја прочитају поједини делови списка, а могу дати и потребна објашњења за своје ставове које су изнели у жалби.

Претрес пред другостепеним судом одржаће се ако је потребно да се изведу или понове докази који су изведени или одбијени од стране првостепеног суда, а постоје оправдани разлози да се предмет не врати првостепеном суду на поновни главни претрес.

Претрес пред другостепеним судом почиње извештајем председника већа који излаже стање ствари не дајући своје мишљење о основаности жалбе. По предлогу странака и браниоца или по одлуци већа прочитаће се пресуда или део пресуде на који се односи жалба, по потреби и записник о главном претресу или део записника и писмених доказа, а може се извршити и увид у друге доказе на које се жалба односи. Након узимања изјава од странака, веће може одлучити да се уместо непосредног испитивања сведока или вештака, изврши увид у записнике о њиховом испитивању.

После тога позваће се жалилац да образложи жалбу, а онда и противна странка да му одговори. Странке и бранилац могу на претресу износити чињенице и предлагати доказе који су наведени у жалби или су у вези са тим доказима.

Након завршене јавне седнице или окончања претреса, веће другостепеног суда не објављује јавно одлуку, већ након већања и гласања, израђује писани отправак који доставља странкама, браниоцу и другим овлашћеним лицима.

У другом степену, суд може у седници већа или на основу одржаног претреса: 1) решењем одбацити жалбу као неблаговремену, недозвољену или неуредну; 2) пресудом одбити жалбу као неосновану и потврдити првостепену пресуду; 3) решењем усвојити жалбу и укинути првостепену пресуду и упутити предмет првостепеном суду на поновно суђење; или 4) пресудом усвојити жалбу и преиначити првостепену пресуду.

Ако је у истом предмету првостепена пресуда већ једанпут укинута и водило се поновно суђење, другостепени суд не може поново укинути пресуду, већ ће сам пресудити. Против пресуде другостепеног суда није дозвољена жалба, осим у ситуацији када је првостепена пресуда, којом је оптужени ослобођен од оптужбе, преиначена и изречена пресуда којом се оптужени оглашава кривим.

Другостепени суд је дужан да своју одлуку са списима достави првостепеном суду најкасније у року од четири месеца од дана када је одлука донета, а ако је оптужени у притвору, најкасније у року од три месеца. У нарочито сложеним предметима, овај рок се решењем председника другостепеног суда може продужити. Одлука другостепеног суда се може саопштити јавности, тек када је послата странкама.

Судски поступци пред другостепеним судом су, у начелу, јавни те сви пунолетни грађани, као и представници медија, имају право да присуствују седницама и претресима. Јавност се може искључити само у околностима и под условима који важе за суђење.

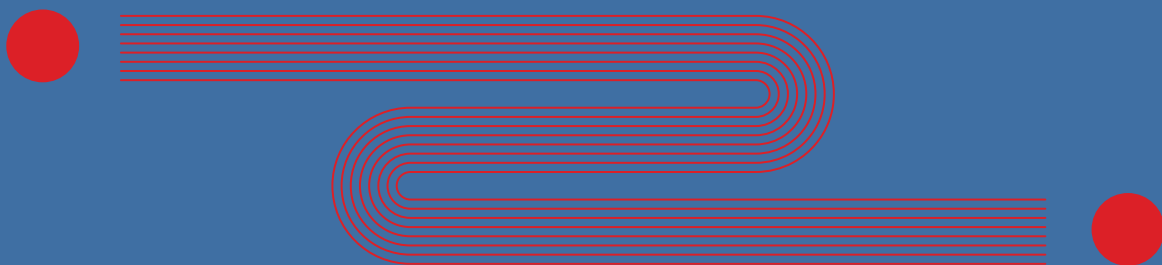
● 13. Најчешће грешке приликом извештавања медија о кривичним поступцима

Тешко дело против безбедности јавног саобраћаја када је у саобраћајној несрећи неко погинуо	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Убио оштећеног
Када одлуку доноси судско веће	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Одлуку је донео судија који је председник већа
Докази који су изнети у оптужници	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Утврђено чињенично стање

Укинута осуђујућа пресуда	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Ослобађајућа пресуда
Одустанак јавног тужиоца од гоњења	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Ослобађајућа пресуда
Трајање истраге	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Трајање поступка пред судом
Задржавање	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Притвор
Притвор	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Казна
Укидање или преиначење пресуде због битне повреде одредаба кривичног поступка или повреде кривичног законика	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Кршење закона од стране судије који је пресуду донео
Издавање незаконитог доказа	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Одлука судије о томе да ли је окривљени крив или невин
Усвајање ванредног правног лека	НИЈЕ ИСТО ШТО И	Незаконито поступање судије

ДРУГИ ДЕО

Водич кроз парнични поступак

Парнични поступак

- **1. Парнични поступак је поступак за решавање спорова из породичних, радних, привредних и других грађанскоправних односа**

Значење најважнијих израза у парничном поступку:

Странке и учесници у парничном поступку – тужилац, тужени, умешач;

Тужилац – физичко или правно лице које иницира парнични поступак подношењем тужбе суду;

Тужени – физичко или правно лице против кога се тужба подноси;

Умешач – лице које има правни интерес да у парници која тече међу другим лицима једна од странака успе, може да се придружи тој странци;

Противтужба – тужба коју тужени подиже против тужиоца у истој парници.

Одговор на тужбу – поднесак којим се тужени изјашњава на тужбу и у ком истиче чињенице и предлаже доказе којима оспорава тужбени захтев.

● 2. Покретање парничног поступка

Парнични поступак се покреће подношењем тужбе суду.

У тужби је тужилац у обавези да истакне чињенице на којима заснива тужбени захтев и предложи доказе којима се те чињенице потврђују. Једно од основних начела парничног поступка је начело дицпозиције, да су странке дужне да изнесу све чињенице и предложе доказе којима се утврђују те чињенице.

У парничном поступку суд разматра и утврђује само чињенице које су странке изнеле и изводи само доказе које су странке предложиле. Изузетно, под одређеним законским условима суд сâм може да утврђује чињенице.

Први корак, уједно врло значајна фаза поступка, је ***претходно испитивање тужбе***.

У овој фази суд проверава: да ли тужба садржи све елементе који су неопходни да би се по тужби могло поступити; да ли је тужба разумљива; да ли је суд надлежан; да ли о истом захтеву између истих странака већ тече парница; да ли је ствар већ правоснажно пресуђена; да ли је у истој ствари закључено судско поравнање; да ли је тужба благовремена; да ли тужилац има правни интерес за подношење тужбе за утврђење.

Уколико суд у фази претходног испитивања тужбе оцени да постоји било који (или више) од напред наведених недостатака за поступање по поднетој тужби, суд је дужан да донесе решење којим се тужба одбацује.

Следећи корак је **достављање тужбе туженом на одговор**.

Кад судија оцени да су испуњене све наведене процесне претпоставке за поступање по поднетој тужби, тужбу доставља туженом на одговор уз обавезно обавештење о обавези достављања одговора на тужбу и шта одговор мора да садржи.

● 3. Ток парнице

Парница почиње да тече од тренутка када се туженом уредно достави тужба на одговор. Даљи ток парнице се може одвијати на један од следећих начина:

- а) Уколико тужени, коме је тужба **уредно достављена**, у року од 30 дана од пријема не достави суду одговор на тужбу, суд може да донесе пресуду у корист тужиоца, јер се тужени није одазвао, није одговорио на тужбу.
- б) Након пријема одговора на тужбу судија може, пре припремног рочишта уколико су испуњени законски услови, да донесе пресуду на основу признања (када тужени признаје право тужиоца око кога се води спор), пресуду на основу одрицања (када се тужилац одрекне свог захтева, и на пресуду без расправе). Пресуду на основу признања и на основу одрицања судија може донети и касније све до закључења главне расправе.

Судија је у обавези да се приликом одлучивања креће у границама постављеног захтева и да води рачуна о томе да ли странке слободно располажу захтевима које су поставиле.

Слободно располагање странака захтевима подразумева да странкама припада право којим располажу.

ПРИМЕР: да би суд у спору по тужби за утврђење права својине на ствари могао да донесе пресуду на основу признања тужбеног захтева туженог, неопходно је да су суду представљени докази да је тужени власник те ствари у односу на коју тужилац тражи утврђење права својине (тужени не може располагати тј. признати оно на шта нема права).

Уколико судија у овој фази поступка не донесе неку од наведених пресуда, заказује се припремно рочиште. У парницама у којима се тужба не доставља на одговор (спорови мале вредности или када је то посебним законом прописано), заказује се прво рочиште за главну расправу.

Припремно рочиште:

Припремно рочиште (односно прво рочиште за главну расправу) је последњи момент када тужилац и тужени могу да изнесу чињенице које су значајне за доношење одлуке о предмету спора, као и да предложи доказе којима се те чињенице потврђују. Судија ће на главној расправи изводити само оне доказе које су странке предложиле најкасније на припремном рочишту (првом рочишту за главну расправу), и то оне доказе за које судија оцени да су релевантни за одлучивање у конкретној парници.

На припремном рочишту судија утврђује неспорне чињенице и оне које су спорне. На главној расправи изводе се само докази потребни за утврђење **спорних чињеница**, што доприноси ефикаснијем спровођењу поступка. Уколико уредно позван тужилац на припремном рочишту неоправдано изостане сматраће се да је тужба повучена. У супротном, након што судија закључи припремно рочиште заказује рочиште за главну расправу на којој ће спровести доказни поступак.

Главна расправа:

Колико ће рочишта за главну расправу бити одржано зависи од сложености спора и доказа које је судија одредио да изведе. Током целог поступка судија је дужан да се стара да се поступак спроведе у разумном року и са што мање трошкова. Истовремено, дужан је и да указује странкама да спор могу решити медијацијом или на други споразумни начин, на пример, закључењем судског поравнања. Осим наведеног, трајање главне расправе зависи и од тога да ли су сви сведоци, вештаци уредно позвани и да ли су се и појавили на рочишту. **Судија се стара о томе да странке савесно користе своја права и дужан је да их спречи у злоупотреби.** За постизање тога, судија има на располагању механизме као што су новчане казне и др.

Најважнија од претпоставки за одржавање рочишта је да су странке (њихови заступници и пуномоћници уколико их имају) уредно позване. Уредно је позван онај за којег судија има доказ или евиденцију да је примио позив за рочиште. У случају да уредно позвани тужилац и тужени не дођу на заказано рочиште, а изостанак не оправдају, тужба се сматра повученом. Исто је и у ситуацији када неоправдано изостане уредно позван тужилац, а тужени изјави да одбија да расправља у његовом одсуству.

Достављање докумената у вези суђења и позива у току парничног поступка (у свим фазама) може у великој мери да утиче на трајање поступка. До одуговлачења може да дође уколико тужени не живи на адреси наведеној у тужби или на адреси на којој је пријављен (ово се нарочито односи на физичка лица). Достава је уредна само у случају када судија има сазнања о тачној адреси на којој странка живи, односно борави. Уколико се након подношења тужбе установи да је адреса туженог непозната, тада се поставља привремени заступник, чиме већ у тој фази долази до одуговлачења поступка.

Судија ће одлучити којим редоследом ће се изводити докази на главној расправи. У току главне расправе странке могу истицати нове чињенице и предлагати нове доказе само уколико учине вероватним да без своје кривице нису могле да их

изнесу или предложе на припремном рочишту, односно на првом рочишту за главну расправу.

У циљу економичности и спровођења поступка у разумном року, судија може одредити да се неки доказ изведе пред неким другим судом, може да одреди да се неко од странака или сведока који живе у иностранству или из другог разлога не могу да приступе у суд (на пример, због болести или старости) саслушају путем конференцијске везе, коришћењем уређаја за тонско или оптичко снимање.

Сведоке и вештаке судија упозорава на дужност да говоре истину. Сведоци и вештаци су дужни да се одазову позиву суда, а уколико су уредно позвани и не приступе у суд без оправданог разлога, судија има могућност да их новчано казни.

О радњама које се предузимају на рочиштима, саставља се записник. Странке имају право да прочитају записник или да захтевају да им се прочита, као и да поднесу приговор на садржину записника. Ова права имају и друга лица чија је изјава унета у записник али само у вези са делом записника који се односи на њихову изјаву. Приговори или додаци на записник уносе се на крају записника. Странке имају право на копију снимка рочишта ако је он тонски или оптички сниман. У року од 8 дана снимак се преноси у писани текст, и он представља записник.

Када се заврши доказни поступак и расправе сва спорна питања главна расправа се закључује доношењем првостепене пресуде.

Против пресуде донете у првостепеном поступку странке имају право да изјаве жалбу у року који закон прописује. Жалба се подноси другостепеном суду који је надлежан за конкретан случај.

Искључење јавности

Главна расправа је јавна осим уколико судија не одлучи да из неког од законом прописаних разлога искључи јавност за целу главну расправу или један њен део ради заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала у демократском друштву, као и ради заштите интереса малолетника. Судија ће искључити јавност и ако мерама за одржавање реда не може да обезбеди несметани ток поступка.

Искључење јавности се не односи на странке, њихове законске заступнике, пуномоћнике и умешаче. Судија може да дозволи да на главној расправи на којој је искључена јавност присуствују поједина законом овлашћена службена лица и научни радници, ако је то од интереса за њихову службу, односно научну делатност.

На расправи на којој је искључена јавност, на захтев странке, моћи ће да присуствују највише два лица која она одреди. Судија ће упозорити сва лица која присуствују расправи која је искључена за јавност да су дужни да чувају као тајну све оно што су на расправи сазнали. Указаће им и да је одавање тајне кривично дело.

Јавност у парничном поступку

Закон о парничном поступку прописује да је главна расправа јавна, тако да медији и друга јавност могу бити присутни и на припремном рочишту, уколико судија из неког законом одређеног разлога не одлучи другачије.

Приликом праћења припремног рочишта од стране медија и извештавања, веома је важно да новинари воде рачуна које је одлуке на припремном рочишту суд донео, а које ће касније утицати на ток главне расправе. Неопходно је уочити разлику између доказа које су странке или њихови заступници и пуномоћници предложили и доказа које је суд одредио да ће бити изведени на главној расправи. На главној расправи ће се извести они докази које је суд на припремном рочишту одредио да ће бити изведени, што нису увек сви докази које су тужилац и тужени предложили. Није ретко да на припремном рочишту суд одреди извођење само неких од предложених доказа, а да одреди да ће о извођењу преосталих доказа који су предложени одлучити касније током главне расправе, уколико процени да је то целисходно.

Странке, њихови заступници и пуномоћници имају право да прегледају, фотографишу и копирају списе. Другим лицима која имају оправдан интерес дозволиће се такво право за поједине списе који су од интереса за њих. Овим другим лицима, дозволу да прегледају предмет даје судија, а уколико је поступак окончан, председник суда или запослени кога председник одреди.

Пресуде су јавне. Могу бити достављене свакоме ко поднесе захтев за приступ информацијама од јавног значаја, с тим да ће им бити достављена без личних података учесника у поступку и биће избрисане изјаве којима се нарушава њихова приватност.

Када медији извештавају о томе да се рочишта одлажу, важно је да воде рачуна о разлозима због којих се одлажу, односно не одржавају. На пример: рочиште се не одржава када неко од странака или пуномоћника није уредно позван, када је потребно прибавити неки доказ који није прибављен до тог рочишта, предмет се налази код судског вештака и сл. Извештавање о одлагању без навођења разлога, као и свако друго непотпуно извештавање, потенцијално је неоправдано нарушавање поверења јавности у правосуђе.

Код извештавања о парничном поступку, треба знати да **у парници судија не осуђује већ обавезује** на испуњење неке обавезе, забрањује неко чињење, односно налаже испуњење неке обавезе, утврђује право или врши преображај неког права или правног односа.

У парничном поступку се не кажњава, већ се обавезује на испуњење новчане обавезе или се досуђује накнада штете.

● 4. Другостепени парнични поступак

Против првостепене пресуде дозвољена је жалба. Жалба се подноси суду који је донео првостепену пресуду у року од 15 дана.

Жалба може да се поднесе због: 1) битне повреде одредаба парничног поступка; 2) погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања; и 3) погрешне примене материјалног права.

Другостепени суд одлучује о жалби, по правилу, **без расправе у већу од троје судија**. У случају да веће нађе да је, ради правилног утврђења чињеничног стања, потребно да се понове већ изведени докази, судско веће може да закаже расправу.

Судско веће позива странке, законске заступнике, сведоке и вештаке које жели да саслуша. Расправа почиње извештајем судије известиоца који излаже стање ствари не дајући своје мишљење о томе да ли је жалба основана или не. Странка може на расправи да износи нове чињенице и предлаже доказе само ако учини вероватним да без своје кривице није могла да их изнесе у парници пред првостепеним судом, а може да предложи да се изведу докази које је судија у парници пред првостепеним судом одбио да изведе. Расправа пред другостепеним судом је јавна, осим ако не постоје неки од разлога за искључење јавности прописани законом, о чему одлуку доноси председник већа. Одлуку судско веће доноси већањем и гласањем. Датум већања и гласања је датум доношења другостепене одлуке и од тог датума тече рок за израду писаног отправака одлуке. Седнице већања и гласања су затворене за јавност.

Судско веће другостепеног суда може да: 1) одбаци жалбу као неблаговремену, непотпуно или као недозвољену; 2) одбије жалбу као неосновану и потврди првостепену пресуду; 3) укине пресуду и упути предмет првостепеном суду на поновно суђење; 4) укине првостепену пресуду и одбаци тужбу; 5) преиначи првостепену пресуду; и 6) усвоји жалбу, укине пресуду и одлучи о захтевима странака.

У случају да је првостепена пресуда већ једанпут била укинута, и да се одлучује по жалби на пресуду из поновљене парнице, другостепени суд не може да укине пресуду и упути предмет првостепеном суду на поновно суђење, већ мора да отвори расправу и одлучи о захтеву.

Када се напише пресуда, она се у писаној форми са списима предмета, доставља одељењу судске праксе. Након тога се предмет доставља првостепеном суду, који одлуку доставља странкама. Када се ради о предметима за које постоји интерес јавности, портпарол другостепеног суда може издати саопштење за јавност, али тек пошто је одлука „изашла” из одељења судске праксе тог суда. Другостепене одлуке су јавне, и могу бити достављене свакоме ко поднесе захтев за приступ информацијама од јавног значаја.

Водич за новинарско извештавање

Суд има обавезу да суди непристрасно и на основу доказа, а новинар, односно судски извештач има обавезу да извештава објективно и тачно.

Суд има обавезу да суди у разумном року, а новинар, односно судски извештач има обавезу да благовремено обавештава јавност.

● Истинитост

Обавеза је новинара да тачно, објективно, пошитоно и благовремено извести о догађајима од интереса за јавност, поштујући право јавности да сазна истину и држећи се основних стандарда новинарске професије.

Истинитост извештавања представља императив новинарске професије. У питању је незаобилазна законска и етичка обавеза новинара независно од медија за који ради и теме којом се бави.

У том контексту, медијски извештаји са судских поступака у првом реду морају бити тачни. Тачност подразумева прецизно представљање суштине поступка, навода из оптужнице или тужбе. Додатно, сваки исказ судије или било које од страна у поступку мора бити представљен тачно. Ако дословно цитирање није могуће, а често није, јер је забрањено аудио/видео снимање судских поступака, онда је важно у извештавању остати веран духу онога што је речено и не искривити изворно значење.

Да би се постигла тачност у извештавању, потребно је да извештач из суднице поседује елементарно познавање правила по којима се воде кривични или парнични

поступци, улоге коју играју учесници, шта закон дозвољава, а шта не дозвољава. Базично познавање права олакшава извештачу да правнички језик лакше „преведе“ на лаички.

Битан **елемент истинитости је и објективност**, која је посебно важна код судског извештавања. Иако ће детаљније образложење овог појма уследити у одељку о поштовању претпоставке невиности, битно је истаћи да је зарад објективности неопходно одустати од предрасуде о нечијој кривици или невиности.

Потпуност је принцип који подразумева да сваки извештај са судског поступка мора да буде заокружен. Ниједан, према оцени извештача, битан део поступка не сме бити изостављен. То свакако не значи да све што се догодило на претресу или рочишту треба да се наведе у извештају. Иако је сваки извештач лимитиран временом или простором, неопходно је да се у њему нађе све оно што новинар оцени као релевантно.

Благовременост је дефинисана као саставни део појма истинитости и односи се првенствено на то да информација не треба да буде објављена са закашњењем, јер је обесмишљава. Међутим, развој технологије је променио значење појма благовремености. Данас, у беспштедној трци информативних портала, постоји подједнака опасност и од исувише брзог објављивања информација. То посебно важи за релативно нов феномен блогова, у којима се од новинара очекује да поједине судске поступке преносе у реалном времену, трудећи се да објаве сваки детаљ са главног претреса. **У том контексту, благовременост подразумева да брзина не сме да буде на штрб свих професионалних и етичких стандарда.**

Новинар, исто тако, не сме да сам пресуђује да ли неко говори истину и да у зависности од тога одлучи да ли ће тај део да наведе у тексту. **О истинитости нечијег исказа одлучује суд, а посао новинара је да својој публици што верније пренесе суштину конкретног догађаја.** Уколико постоји потреба, у извештају се нечији исказ може ставити у контекст неког другог исказа или доказа са којим је у колизији, али се мора задржати непристрасна позиција.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- Да ли пре почетка суђења имам предубеђење о кривици/невиности окривљеног?
- Да ли сам извештајем обухватио све битно што се догодило током поступка?
- За које кривично дело су окривљени оптужени? Шта је природа тужбеног захтева?

● Чињенице/нагађање

Право је медија да имају различите уређивачке концепције, али је обавеза новинара и уредника да праве јасну разлику између чињеница које преносе, коментара, претпоставки и нагађања.

Аутономија уређивачке политике сваког појединачног медија је неспорна. Међутим, када је у питању извештавање са судских поступака, она има своја ограничења. Нико не спори право новинара и уредника да у извештајима и прилозима, као и њиховој опреми (насловима, наднасловима, глосама, графичким прилозима...) акценат ставе на аспект који је у складу са уређивачким концептом. Ипак, старија од овог права је обавеза да извештај буде истинит, објективан, тачан и правремен.

Како би се постигао тај циљ, неопходно је у извештајима на прецизан и недвосмислен начин разјаснити ко има коју улогу у судском поступку. Није исто да ли је неку информацију пред судом изнео адвокат одбране, пуномоћник оштећених или поступајући тужилац. Исто тако, није свеједно која од страна је предложила саслушање сведока или извођење одређеног доказа. Прецизно дефинисање улога у судници, у складу са расположивим временом и простором, осим што доприноси објективности и тачности, истовремено утиче и на разумљивост извештаја.

Посебну пажњу потребно је посветити изјавама за медије које странке у поступку дају пре и након судског поступка. У домаћој пракси, ради се најчешће о изјавама бранилаца окривљених и пуномоћника оштећених, имајући у виду да тужиоци избегавају тај вид комуникације са јавношћу. Те изјаве су у медијском смислу драгоцене – осим што се на тај начин поједини аспекти судског поступка разјашњавају публици, истовремено се у чисто стилском смислу „даје људски лик“ извештајима који су, због

природе судског поступка и правничког жаргона, склони „бюрократизацији“. Ипак, због очекиване субјективности учесника, у извештајима се мора изричито нагласити шта је речено у, а шта ван суднице, као и ко стоји иза изјаве.

Никада немојте писати о ономе што знате него о ономе што можете да докажете.

Пре поласка у суд информишите се о предмету који ћете пратити. Водите рачуна да се информисете из извора којима верујете и потрудите се да прочитате оптужницу и одлуке суда које су донете у том предмету, попут одлука о притвору, прихватању или изузимању доказа.

Упознајте се са законима. Никада не нагађајте шта би се могло догодити, јер је већина ситуација предвиђена законом.

Суд суди само у оквирима оптужнице, ову чињеницу имајте на уму све време током трајања поступка.

ПРИМЕР: Суд суди по оптужници за кривично дело убиство. Окривљени је раније био тема разних медијских натписа. Медији су спекулисали на основу незваничних сазнања да је окривљени и раније чинио кривична дела од утаје пореза до насилничког понашања.

Судски извештач знаће да ли је процесуиран за неке од тих дела, јер ће то писати у оптужници, али само у делу који се односи на податке о окривљеном. С обзиром да се суди за конкретно кривично дело, суд даље није адреса на којој ћете добити одговоре на питања зашто му се не суди за све остало нити зашто се суд није бавио евентуалним другим кривичним делима. Ово је најчешћа замка у коју упадају судски извештачи, углавном покушавајући да причу учине разумљивијом за публику, која већ има одређене, често, полуинформације.

Бележите делове исказа који се односе на кључне доказе, пренесите их без тумачења.

Објасните улогу свакога у судском поступку, грађани којима се обраћате гледају филмове и серије базиране на сасвим другачијем правном систему (англосаксонском) и често не разумеју које су улоге учесника судских поступака у Србији. Пођите од претпоставке да оно што ви не разумете неће разумети ни ваши читаоци и гледаоци.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- › Да ли сам пред почетак судског поступка упознат са предметом и учесницима?
- › Да ли сам прецизно разграничио коју аргументацију је изнела једна, а коју друга страна у поступку?
- › Да ли сам нагласио да је изјава адвоката дата испред суда?

● Лични интерес

Новинар не извештава о темама у којима има приватни (лични или трговински) интерес.

Имајући у виду значај објективности у медијском извештавању, прављење дистанце између новинара и теме коју покрива намеће се као нужност. Без изузетка, тог принципа се морају држати и извештачи са судских поступака.

Примењено у пракси, то подразумева да би новинар морао да се „изузме“ од извештавања са поступака у којима је једна од страна у поступку. Исто важи и за поступке у којима учествује нека особа са којом је извештач блиско повезан. Ова препрека не важи и за медијску кућу у којој новинар ради, уколико постоји интерес јавности да се прати одређени поступак.

Смернице које прате Кодекс новинара Србије у том смислу остављају маневарског простора, констатујући да се неће сматрати непримерним уколико новинар који у некој ствари има и лични интерес извештава о томе, ако је у питању ствар од ширег јавног интереса.

Посебно изазовни могу да буду случајеви када новинар добије задатак да извештава са судског поступка који се води по тужби против медија у којем ради или неког од

колега са којима ради. За већину таквих случајева се може изнети аргументација да су у питању поступци од јавног значаја, тим пре што медије често туже носиоци јавних функција или особе познате широј јавности.

Забрана медијима да извештавају са поступака у којима су једна од страна у поступку, ставила би их у неповољан положај у односу на конкурентне медије који би били заинтересовани да прате одређени судски поступак.

Ипак, иако не постоји забрана као таква, битно је у таквим приликама још више пажње посветити етичким нормама како би се очувао принцип објективности. Чињеница да се извештава са поступка у ком учествује медиј у којем се извештај објављује мора да буде јасно видљива. Уколико се извештава о поступку у ком учествују медиј или компанија који су на неки начин повезани са медијском кућом у којој се извештај објављује, та чињеница такође мора бити експлицитно наведена.

Такође, објективност може нарушити и изношење било каквих коментара у извештају или личних импресија репортера.

Новинар не сме користити свој положај како би сазнао нешто што није у вези са његовим послом, а посебно не за стицање материјалне или нематеријалне користи.

ПРИМЕР: Новинар је раније био изложен притисцима који су долазили од особе која је сада окривљена у другом судском поступку. Иако постоји оправдан интерес јавности да зна чињенице из тог поступка, новинар који је имао лични сукоб са окривљеним требао би да затражи да о том поступку не извештава, јер не може бити објективан, не може објективно ценити информације и селектовати оне које су од интереса за њега лично од оних које су од интереса за јавност.

Слична је ситуација у којој је новинар имао позитивни искуство у личном контакту са окривљеним.

ПРИМЕР: Лекар је оптужен за лекарску грешку која је резултирала тешким оштећењем здравља оштећених. Новинару или члану његове породице тај лекар је помогао, спасао живот. Новинар би у том случају такође требало да избегне да извештава са суђења за лекарску грешку, из истог разлога као и када је претходно искуство било негативно, дакле због реалне опасности од дезинформисање јавности.

Новинар мора водити рачуна и да не постане инструмент у рукама једне од заинтересованих страна у поступку, чак и уколико нема никаквих видљивих материјалних или нематеријалних интереса. Блискост са судијом, тужиоцем, адвокатом или окривљеним учиниће новинара необјективним, а информације које он објављује пропагандом која је противна новинарском послу.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- Да ли сам у извештају јасно назначио релацију између медија за који радим и стране у поступку?
- Да ли извештај садржи било какве коментаре који би нарушили објективност текста?

● Претпоставка невиности

Новинар је дужан да поштује правило претпоставке невиности и не сме никога прогласити кривим до доношења правоснажне пресуде.

У питању је, без сумње, најважнија одредба Кодекса новинара Србије када се ради о извештавању са судских поступака. Уколико постоји нешто што не сме да стоји у извештају са судског поступка, то је експлицитна или имплицитна оцена нечије невиности или кривице. Осим, наравно, уколико се не ради о извештају са изрицања пресуде.

Први корак да би се избегло кршење претпоставке невиности је да извештач буде свестан сопствених предрасуда о исходу поступка. Уколико такве предрасуде постоје (а често су неизбежне) битно је постарати се да оне ни у ком облику не заврше у извештају или прилогу. Дobar савезник у том задатку је прецизност. Потребно је увек прецизно навести статус странака у поступку. Изузетно је важно правити разлику између тога да ли је неко оптужен, или је првостепено или правоснажно осуђен за одређено дело.

Исто тако, значајно је прецизно навести дело/а за која се неко терети, али и направити дистанцу у зависности од фазе поступка. Примера ради, неко може да буде „оптужен за кривично дело убиства“ или „оптужен да је убио...“, али не може да буде „убица“. Ако је већ неизбежно коришћење термина „убица“, „криминалац“, „силоватељ“ и слично, то је могуће искључиво након правоснажне пресуде.

Уколико постоји потреба за описом кривичног дела за које се води поступак, изузетно је значајно држати се оптужнице и експлицитно навести да је то извор за ту тврдњу. Исто важи и за тужбу у парничним поступцима. Постоји велика разлика између тврдње да је неко „произвео и пустио у промет 100 кг наркотика“ и да је неко „како му се ставља на терет, произвео и пустио у промет 100 кг наркотика“.

Битан елемент поштовања претпоставке невиности је поштен однос према странама у поступку. То значи да ће тврдње свих страна бити преношене у доброј вери, без икакве дискриминације.

Такође, потребно је уздржати се од оцене појединих доказа или исказа сведока и тврдњи да они доказују нечију кривицу или невиност. Докази, могу да иду у прилог некој од страна и у извештају је пожељно довести их у контекст оптужнице или одбране окривљених. Међутим, оцена доказа је посао суда.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- Имам ли предрасуде о нечијој кривици?
- Да ли сам прецизно навео дело због ког се води поступак?
- Да ли се у опису дела позивам на оптужницу/тужбу?

И у случајевима у којима је нечија кривица за јавност очигледна, окривљени се не сме представљати као учинилац дела све до коначне осуђујуће одлуке суда. Новинар, судски извештач мора правити разлику између сумње и кривице која је доказана у судском поступку.

Претпоставка невиности не подразумева само употребу правилних термина попут осумњичени, оптужени или окривљени, већ и дужну новинарску пажњу да се коментаришањем поступка или окривљеног та претпоставка не угрози.

ПРИМЕР: У поступку је оптужени суочен са оптужбама за шверц највеће количине дроге заплењене до данас. Коришћењем само колоквијалног термина, попут нарко бос или дилер, чак и када испред тога стоји реч оптужени, новинар угрожава претпоставку невиности. Ово је честа замка у коју упадају извештачи, најчешће због мањка простора или времена у медијима или тражењем синонима, те су принуђени да скрате квалификацију оптужбе.

Честим прејудуцирањем казне која се окривљеном може изрећи, новинар судски извештач прејудуцира исход судског поступка и врши непримерени притисак на суд. Уместо навода да би окривљени могао бити осуђен, уколико је потребно, новинар може цитирати члан закона у коме је за то кривично дело предвиђена казна од толико до толико година затвора. И у том случају доследно би требало штити претпоставку невиности.

● Узнемирујући садржај

Новинару је забрањено да користи непримерене, узнемирујуће, порнографске и све друге садржаје који могу имати штетан утицај на децу.

Иако су суђења отворена за јавност (осим када суд одлучи супротно) то не значи да све што се у судници каже и деси треба да се нађе и у медијском извештају.

Ова тврдња је наизглед противречна императиву да новински текст мора, између осталог, да буде целовит. Међутим, целовитост приликом извештавања из суднице подразумева да ниједан од истински значајних делова поступка не сме да буде изостављен.

Медијски извештај није записник главног претреса или рочишта и у њему нема места за непримерене садржаје који могу узнемирити јавност.

Иако се и међу парничним поступцима пронађе довољно оних који побуђују пажњу медија, новинари који прате судске поступке, по природи посла, највише времена провешће пишући о кривичним поступцима. То подразумева и поступке који се баве насилним кривичним делима.

Посао суда на главном претресу је да утврди чињенично стање и да испита сваки детаљ одређеног предмета. Нејасноће и контрадикторности у утврђивању чињеница и закључцима који се из њих извлаче, доводе до укидања пресуде.

Међутим, иако суд мора да се бави и „прљавим“ детаљима, то не обавезује медије да их преносе.

Оно што етичку позицију новинара у овом случају чини компликованом је то што мора да направи баланс – како избацити узнемирујуће и вулгарне делова, а задржати целовитост извештаја.

Иако стриктна правила не постоје, савет је да се избегне претерано улажење у детаље када се на суђењу износе узнемирујући детаљи. Примера ради, када сведок описује детаље убиства или оштећена детаље силовања треба избегавати директно цитирање или претеривање у опису дела. Свакако је потребно писати о ономе што је значајно за случај, али без детаља који би могли да имају штетни утицај.

Овај принцип је посебно важно нагласити код „блог извештавања“. Овај релативно нов облик медијског израза који практикују информативни портали подразумева да се са медијски атрактивних поступака, уколико постоји техничка могућност, претреси уживо преносе готово од речи до речи.

Водите рачуна о томе да ваше извештавање може бити водич за грађане, како едукативни и одвраћајући, тако и инспирација за учињење неких нових кривичних дела.

Новинар не сме под изговором „атрактивности“ извештаја да објављује информације које нису неопходне за разумевање суштине онога о чему извештава, односно судског поступка. Последице преношења узнемирујућих детаља поготово са суђења за кривична дела против живота и тела, осетиће пре свих жртве, али и „обични“ читаоци, односно гледаоци. На тај начин неће се допринети правичном вођењу судског поступка већ напротив угрожава се судски поступак, безбедност и интегритет жртава.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- Да ли ми извештај или прилог садржи ишта од узнемирујућег садржаја?
- Да ли сам нарушио целовитост и истинитост извештаја избацујући узнемирујући садржај?
- Да ли је потребно да цитирам сведока/оштећеног/окривљеног или је боље да препричам исказ?
- Које ове информације користе, има ли јавност интерес да зна све детаље?
- Како бих се ја осећао да тако нешто прочитам о својој мајци, сестри, најбољем пријатељу?
- Како сам објављивањем узнемирујућег садржаја допринео правичности поступка?

● Достојанство жртава

Новинар је дужан да поштује и штити права и достојанство деце, жртава злочина, особа са хендикепом и других угрожених група.

Осим својој публици, извештач са судског поступка има обавезу и према другим особама. Првенствена обавеза према окривљеном у кривичном и туженом у парничном поступку је поштовање претпоставке невиности. Међутим, посебну пажњу потребно је посветити жртвама, деци и угроженим категоријама.

Када су у питању поступци у којима у различитим капацитетима учествују малолетна лица, суд углавном доноси решења да се претрес затвори за јавност. Исто правило важи и за поступке у којима се суди за кривична дела против полне слободе. Поред тога, постоји и институт посебно осетљивог сведока који такође штити права жртава и угрожених група. Међутим, у случајевима када су „осетљиви“ предмети отворени за јавност новинар мора да буде посебно опрезан.

Идентитет жртава и угрожених група је најбоље сакрити у извештају, осим уколико је тако нешто сасвим неопходно. За разлику од медијски атрактивних случајева који укључују носиоце јавних функција и друга лица која су присутна у јавном животу, у већини судских поступака укључене су особе чија имена нису позната широј публици.

Уколико текст не „губи“ због тога што ће се у њему појавити нечији иницијали уместо пуног имена, онда је то поуздан показатељ у ком правцу би требало ићи. Примера ради, текст неће изгубити ништа уколико се као жртва неког насилног злочина наведе П. П. Са друге стране, Петру Петровићу ће то значити. Осим објављивања иницијала не објављивати друга својства, као што су, на пример, радно место, породичне прилике, годиште, која би могла да ближе открију о којој се особи ради.

Изузеци, наравно, постоје. Тако ће пуно име жртве, примера ради, моћи да се користи уколико је сама та особа иступила у јавности не желећи да се скрива. Опет, уколико жртва то није учинила, али је њено име непрофесионалним поступањем медија постало општепознато, то није изговор за непоштовање ове одредбе етичког кодекса. У изузетке спадају и носиоци јавних функција и јавне личности.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- Колико је значајно за текст да ли ћу користити име или иницијале жртве?
- Да ли ми је име оштећеног познато из медија или је особа сама иступала у јавности?

ПРИМЕР: Жена је у судском поступку означена као посебно осетљив сведок и њени подаци су сакривени у оптужници. Међутим, током судског поступка кроз питања адвоката и описивање спорног догађаја неки подаци су изречени или су се могли наслутити. Можда ћете током поступка чути или закључити да је, учитељица или ветеринарка. Уколико се таква инфомација објави чак и кроз цитат неког од учесника судског поступка, уз информацију из ког је места, врло лако се може догодити да је она једина учитељица или ветеринарка у том месту. Тиме се открива идентитет жртве и излаже се новој опасности или срамоти. Интерес јавности није да сазна о коме је реч и о томе треба посебно водити рачуна.

● Прећуткивање чињеница

Прећуткивање чињеница које могу битно да утичу на став јавности о неком догађају једнако је њиховом намерном искривљавању или изношењу лажи.

Како је већ истакнуто, медијски извештаји са судских поступака не могу да буду стенограмски исцрпни. У том смислу, једно од битнијих питања на која извештач мора да одговори пре писања извештаја је – шта од онога што се десило убацити у текст, а шта као сувишно оставити ван?

У одељку о поштовању достојанства жртава било је више речи о томе шта је потребно изоставити из извештаја како би се помогло у трагању за одговором на питање – шта никако не сме да остане ван?

Ова недоумица стоји испред сваког медијског текста, независно од форме или теме којом се бави, и не постоји једнозначан одговор. Два новинара никада неће написати идентичан извештај са истог рочишта нити ће исти новинар написати исти извештај са два различита суђења. Када се на то дода и чињеница да се уређивачке политике разликују од медија до медија, јасно је да не може бити јасног одговора на питања шта ће се убацити у извештај.

Једини савет био би да ништа што је значајно за причу не сме да буде изостављено. Другим речима, једини критеријум за одабир „материјала“ који ће завршити у извештају мора да буде осећај новинара да ли је он од интереса за јавност.

На то не сме да утиче лични став новинара о нечему што је речено на суђењу или став уредништва о импликацијама написаног. Уколико је нешто речено или се догодило на суђењу, а од значаја је за конкретан случај и саму причу, мора да се нађе у извештају и то на месту и у облику који заслужује.

Прећуткивањем битних чињеница се обмањује јавност.

ПРИМЕР: Окривљеном се суди за учешће у кривичном делу. У притвору је од покретања истраге и након годину дана суђења и саслушања сведока суд је одлучио да нема разлога за меру притвора. Притвор није затвор ни казна, то је само мера обезбеђења окривљеног у поступку. Ако прећутите да је био у притвору због могућег утицаја на сведоке, а сви сведоци су у међувремену саслушани, онда сте јавност довели у заблуду. Најчешћа грешка коју новинари чине је објављивање информације да је окривљени ослобођен, па чак и пуштен на слободу, а само му је укинута притвор.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- › Шта од онога што се догодило на суђењу никако не сме да остане ван извештаја?
- › Да ли сам верно пренео суштину?

● Коментарисање судских одлука

„Под непримерним утицајем не може се сматрати ... извештавање о раду суда и коментарисање судских поступака који су у току или судских одлука...”
(члан 8 Закона о уређењу судова).

Коментарисање судских одлука или поступака који су у току, некада је било забрањено законом и сматрано је непримерним утицајем на суд. Оваква одредба не постоји већ више од деценије, чак напротив.

Право на слободу изражавања, укључујући и право на коментарисање судских одлука, представља основно људско право које је загарантовано Уставом Републике Србије, као и међународним документима као што је Европска конвенција о људским правима. Међутим, ово право није апсолутно и може бити ограничено у одређеним околностима.

Сваки коментар, међутим, мора бити у складу са свим оним начелима о којима је било речи у претходним поглављима, пре свега уз поштовање претпоставке невиности.

Врло је значајно ко коментарише судске одлуке или најављује какве ће одлуке бити. Уколико је реч о представницима извршне власти, који на непосредан или посредан начин имају могућност утицаја на функционисање суда, коментарисање судских одлука је апсолутно непримерено.

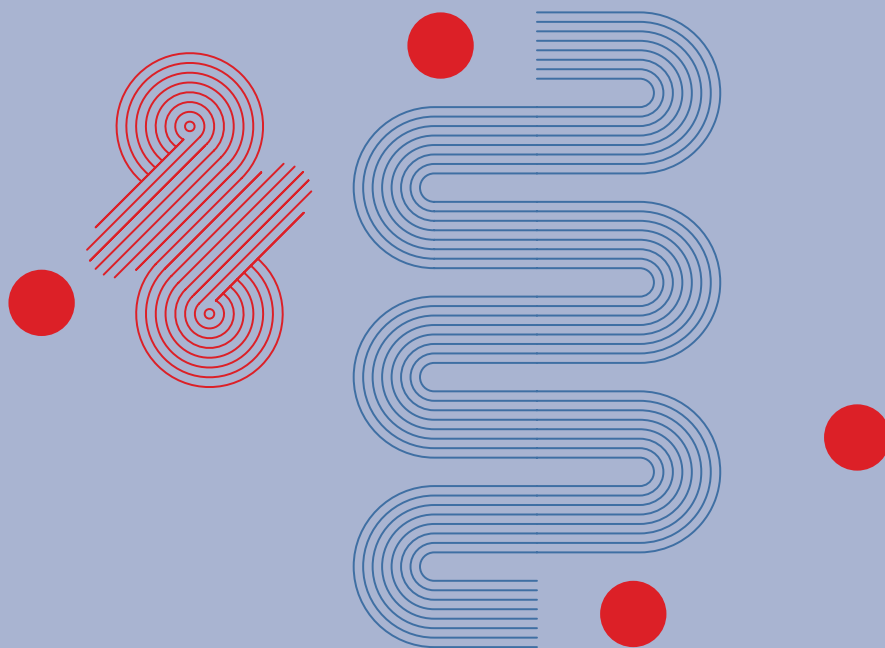
Посланицима је кодексом прописано да су у јавним наступима дужни да поштују начела претпоставке невиности. Пракса је, међутим, далеко од оне коју кодекс прописује.

Критика судских одлука требало би да буде конструктивна и заснована на чињеницама, а не да служи као средство за вршење притиска на судство или

ТРЕЋИ ДЕО

Водич за новинарско извештавање

ИЗВЕШТАВАЊЕ

појединце укључене у правосудни систем. Увек је препоручљиво водити рачуна о тону и садржају коментара.

У коментарисању судских одлука је сублимација свих правила и права новинарског извештавања из судница и о судским поступцима. Новинар се не може сакрити иза изјаве неког званичника, напротив, увек би изјаву која се тиче судског поступка требало да стави у јасан контекст и уколико је преноси, па чак и да наведе разлоге због којих баш тај званичник коментарише одлуку суда.

Питања на која треба дати одговор да би извештавање било добро:

- Који је интерес онога који коментарише судску одлуку?
- Да ли је коментар судске одлуке заснован на ономе што се заиста догодило током суђења?
- Зашто је јавни интерес да се чује баш тај коментар?

Примери изражавања приликом извештавања

ДОБРИ ПРИМЕРИ	ЛОШИ ПРИМЕРИ
оптужени за крађу	оптужени лопов
оптужени за убиство	оптужени убица
оптужени за силовање	оптужени силоватељ
оптужени за трговину наркотицима	оптужени нарко бос
обавезао туженог на накнаду штете због повреде права личности (претпоставке невиности, части и угледа,...)	суд је казнио туженог

